

DOI 10.31909/26168774.2021-(52)-6
УДК 94(477.74):316.658«1945/1950»

CREATION OF THE SOVIET MYTH ABOUT IZMAIL AS A «CITY OF RUSSIAN
MILITARY GLORY» IN THE POST-WAR PERIOD

СТВОРЕННЯ РАДЯНСЬКОГО МІФУ ПРО ІЗМАЇЛ ЯК «МІСТО РОСІЙСЬКОЇ
БОЙОВОЇ СЛАВИ» В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Віктор Дроздов

кандидат історичних наук, доцент,
E-mail: victordrozдов.84@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1381-8878
Research ID: A-7822-2018
Ізмаїльський державний гуманітарний
університет, Україна

Viktor Drozdov

PhD of Historical Science, Associate
Professor,
E-mail: victordrozдов.84@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1381-8878
Research ID: A-7822-2018
Izmail State University of Humanities, Ukraine

ABSTRACT

The processes and methods of implanting Soviet myths among the Izmail region's population of the USSR in the post-war period, particularly the creation of the myth of Izmail as a «city of Russian military glory», have been considered. The urgency of this problem is determined by the need to identify the historical background of Soviet mythologemes, which are still stored in the collective consciousness of the region's people, and debunk them. The research has analyzed publications in the regional periodicals, namely in the newspaper «Pridunayskaya Pravda», which had been one of the main tools for inculcation the Soviet ideology and means of spreading Soviet myths. The author has concluded that the formation of the myth about Izmail as a «city of Russian military glory» was a direct result of the development of Russo-centric statism in the Soviet ideology, which within the concept of «friendship of nations» tried to glorify the role of the Russian nation as «first among equals». It has been revealed the structure of this myth, which combined imperial mythologeme about the assault of the Izmail fortress with Soviet myths about the inheritance of Russian military traditions by the Soviet army, the messianic role of the Russian nation, the historical justice of the accession of Bessarabian territory and the long-suffering of its people from the foreign yoke. It has been proved that the myth's important component was the glorification of the army leader O. Suvorov and his military exploits, and the generalissimo's image began to play a central place in the symbolic space of the city and the historical memory of the population. The author has characterized the main methods of myth's inculcation in the region, inherent in Soviet propaganda, including the formation of a new historical development concept of the city and region, the opening of cultic buildings and institutions to preserve and disseminate the memory of the myth, the anniversary of new symbolic dates, the constant using the mythologemes in the media, etc. The prospect of further research is to study other historical sources for a more holistic conceptualization of the peculiarities of Soviet myth-making in the region.

Key words: Soviet myth, ideology, Izmail region, post-war period, periodical press.

Постановка проблеми. Повернення Ізмаїльської області до СРСР у серпні 1944 р. супроводжувалось відновленням політики радянзації, складовою якої була ідеологізація населення. Насаджені радянською тоталітарною ідеологією історичні міфи сприяли конструюванню нової ідентичності населення та міцно укорінилися в свідомості громадян. Подібні міфи та стереотипи продовжують своє існування й сьогодні, причому часто, як зауважує Л. Зашкільняк, вони сформувалися як імперські історичні міфи й були «закамуфльовані під радянські» (Зашкільняк, 2015: 21). Декомунізаційні процеси

посилили увагу істориків і громадськості до радянської міфотворчості та сприяли її спростуванню. Однак, у регіонах з невисоким рівнем національної ідентичності, до яких можна віднести територію сучасного Ізмаїльського району з центром у місті Ізмаїл, вплив радянських міфів на історичну свідомість населення залишається домінуючим, про що свідчать символічний простір міст, електоральні уподобання населення та наративи в регіональних ЗМІ. До таких міфів слід віднести актуалізовані в радянські часи імперські міфи про штурм фортеці Ізмаїл, а також міф про Ізмаїл як «місто російської бойової слави», формування якого розпочалось у післявоєнні роки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання радянської міфотворчості привертають увагу багатьох сучасних науковців, а дослідженню сутності радянських міфів та їхньому впливу на колективну свідомість населення присвячено чимало наукових праць. Серед наукових досліджень, в яких розкрито специфіку радянського міфу, слід назвати роботи Л. Зашкільняка (Зашкільняк, 2015) та М. Довіної (Довіна, 2013). Утвердження націонал-більшовизму в СРСР з середини 30-х рр. ХХ ст. та різка зміна підходів до вивчення радянської історії сприяли формуванню нових історичних міфів, що стали предметом вивчення в роботах американського історика Д. Бранденбергера (Бранденбергер, 2009), вітчизняного науковця І. Немчинова (Немчинов, 2017), російських дослідників Л. Диркової (Дыркова, 2010) та М. Стругова (2019). Слід зазначити, що хоча проблеми поширення радянських міфів на території Ізмаїльської області УРСР у повоєнний період ще не стали предметом окремих наукових розвідок, з'являються наукові праці, що розкривають різні аспекти ідеологізації населення краю радянською владою (Ільїн, 2019; Церковна, 2021).

Формулювання цілей статті. Автор поставив за мету розкрити процеси формування та структуру радянського міфу про Ізмаїл як «місто російської бойової слави», його взаємозв'язок з радянськими міфами повоєнного часу, а також висвітлити його поширення через місцеву регіональну пресу, яка була одним з основних інструментів насадження радянської ідеології. Зазначимо, що до завдань роботи не входить дослідження штурму фортеці Ізмаїл у 1790 р. та історичних міфів, які формувалися навколо нього в імперський період, оскільки це є предметом окремих наукових розвідок, які значною мірою вже представлені в історіографії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомий історик і дисидент М. Геллер називав радянську ідеологію системою, яка «надає на всі запитання ірраціональні, міфологічні відповіді» (Геллер, 1985: 217). На його думку, після громадянської війни «міф революції» був замінений «міфом держави», який поєднував кілька міфів: «всезнаючої та всемогутньої Партії», «безсмертного Вождя», «Народу, що піднявся на вищий ступінь розвитку» тощо. В основі цього міфу було уявлення про СРСР як «всенародну державу», в якій усі народи визнавалися повністю рівними, й, водночас, російську державу, в якій російський народ вважався «першим серед рівних» (Геллер, 1985: 223). У зв'язку з цим російська історія сприймалася як частина радянської, а російський націоналізм включався в систему радянської ідеології.

Виникнення русоцентричного етатизму в середині 30-х рр. ХХ ст., на думку американського дослідника Д. Бранденбергера, було викликане крайньою необхідністю в соціальній мобілізації населення. Проте важливу роль у цьому відіграла також спроба сформулювати нову концепцію історії СРСР, яка передбачала тисячолітню спадкоємність держави від давніх часів до «Жовтневої революції» та забезпечувала б сталінському режиму почуття легітимності. Вихід у 1937 р. «Короткого курсу історії СРСР» ознаменував остаточний перехід до русоцентричного трактування історії. До того ж саме з цього часу партійне керівництво розпочало більш відкрито висловлювати націонал-більшовицькі настрої (Бранденбергер, 2009: 70).

Вітчизняний науковець І. Немчинов, досліджуючи «міф заснування» радянської держави, вважає, що відмова від «національного нігілізму» та перехід до русоцентричного

етатизму були пов'язані передусім із намаганням легітимізувати одноосібну владу Й. Сталіна. Нове трактування радянської історії, в основі якої були концепції «дружби народів» та «першого серед рівних» російського народу, намагалося закріпити в масовій свідомості модифіковане сприйняття імперської державності, в якій самодержавство замінювалося владою вождя, православ'я – сталінською версією марксизму-ленінізму, а народність залишалася великоросійською з вкрапленням національної складової (Немчинов, 2017: 89). Таким чином, відбулося розмивання кордонів між російською та радянською історією, а російські державні, військові та культурні діячі ставали частиною загальнорадянської історії. Водночас відбувалося «присвоєння» історії інших народів СРСР, у тому числі української, яка розглядалася не лише як частина радянської, а й частина російської історії.

Присвоєння радянською державою воєнної історії царизму з новою силою активізувалося під час Другої світової війни, коли до пантеону офіційних героїв, крім традиційних російських національних діячів (Олександр Невський, Петро I, О. Пушкін), були додані відомі російські воєначальники й полководці (Дмитро Донський, К. Мінін, Д. Пожарський, О. Суворов та М. Кутузов), подвиги яких мали формувати почуття патріотизму та надихати радянських солдатів під час боїв із німецькою армією. Із завершенням Другої світової війни новий міф про Велику Вітчизняну війну затверджував месіанську роль радянської армії в перемозі над нацизмом, проте саме російському народу, згідно з відомою промовою Й. Сталіна 24 травня 1945 р., надавалося значення керівної сили в боротьбі з ворогом. Отже, перемога радянської армії у війні визначалася як чергова велика перемога російського народу та звільнення від ярма багатьох народів.

Посилення русоцентризму в післявоєнні роки призвело до перегляду підходів щодо історії неросійських народів, де факт приєднання національної території до складу Російської імперії тлумачився як прогресивний акт «возз'єднання» (Даниленко, 2004: 334). Зазначимо, що під цю концепцію підпадала не лише територія України часів Б. Хмельницького, а й інші території, в тому числі ті, які були захоплені російською армією в ході воєн з Туреччиною. У свою чергу, приєднання Радянським Союзом українських територій у 1939–1940 рр. та їх повернення після завершення радянсько-німецької війни також висвітлювалося радянською ідеологією як «возз'єднання українського народу в одній державі».

Варто погодитися зі словами Д. Бранденбегера, що радянська держава з середини 1940-х рр. і до 1991 р. «...намагалася підтвердити свій статус за допомогою двох епопей: тисячолітньої історії Росії та вітчизняної війни з фашистською Німеччиною» (Бранденбергер, 2009: 70). Для цього пропагандистська машина Радянського Союзу продовжувала поширювати імперські історичні міфи та продукувати власні, формуючи нові образи та створюючи нових кумирів. Важливими механізмами закріплення радянського тоталітарного міфу у свідомості громадян стала штучно створена «новомова», що формувала необхідні стереотипи мислення й закріплювала ідеологічні догми, та ритуали, які забезпечували циклічне повторення нав'язаних тоталітарним режимом поведінкових практик (Довіна, 2013: 315).

Приєднавши територію Ізмаїльської області, як і всієї Бессарабії, СРСР прагнув легітимізувати свою владу в регіоні. З цією метою радянська історична наука намагалася вписати історію краю в загальноросійську, й таким чином у загальнорадянську історію. Нав'язуючи місцевому населенню російські град-наративи, радянська ідеологія конструювала ідею не лише про його звільнення від «гніту боярської і фашистської Румунії», а й про історичну справедливість повернення «споконвічно слов'янських» (читай – радянських) земель.

В основі цієї ідеології було покладено міф про Ізмаїл як «місто російської бойової слави» (або «слави російської зброї»), центральне місце в якій займав штурм фортеці Ізмаїл у 1790 р. військами О. Суворова. Він гармонічно поєднувався з іншими

радянськими міфами: «дружби народів», «російського/радянського месіанізму» та «возз'єднання». Формування цього міфу можна простежити в регіональній пресі, яка була одним з основних інструментів конструювання радянської ідентичності. Нав'язування нових ідеологічних догм та стереотипів у періодиці розпочалося із завершенням війни. У другій половині 1945 р. в обласній газеті «Придунайская правда» вийшла низка публікацій, які були пов'язані з двома основними подіями – річницею звільнення Ізмаїлу від «німецько-румунських фашистських загарбників» та 155-річчям святкування штурму фортеці Ізмаїл.

Перш за все в газеті було подано нове офіційне трактування історії Ізмаїлу та Ізмаїльської області, до створення якої долучилися професійні столичні історики. Так, за два тижні до святкування річниці звільнення Ізмаїлу в «Придунайской правде» розпочалася публікація статті професора І. Полосіна* під назвою «Измаил (история области и города)», яка виходила в кількох випусках газети. Разом з першою частиною статті, опублікованою 12 серпня, вийшла інформація про те, що в Ізмаїлі було проведено обласний триденний семінар викладачів історії в школах, на якому лекції читали проф. Кац і проф. Полосін. Як зазначалося в публікації, лектори ЦК ВКП(б) прочитали цикл лекцій з економіки, міжнародного становища та історії СРСР, а також надали слухачам низку методичних настанов. Отже, одночасно в громадській думці й у шкільній історичній освіті було сформульовано нові підходи щодо розуміння та вивчення історії краю, яка подавалася в контексті загальноросійської історії з нав'язуванням багатьох історичних міфів.

І. Полосін розпочинав статтю з рядків О. Пушкіна, який згадував про бессарабські землі у своєму вірші в 1822 р., і вказував на історичний зв'язок з іншими російськими культурними і військовими діячами. Далі наголошувалося на двох «священних датах», які найбільше вкарбувалися в пам'яті народу – 28 червня 1940 р. і 26 серпня 1944 р. Події, пов'язані з ними, трактувалися як місія звільнення та возз'єднання «народів багатостраждальної Бессарабії з народом Радянської України». Після цього автор переходив до історичного опису «великих історичних лих», які пережила Бессарабія. Слід зазначити, що стаття мала передусім ідеологічний, а не історичний характер, оскільки поряд з констатацією фактів, у яких, до речі, присутня низка фальсифікацій, використовувалися відомі радянські міфологеми.

Прагнучи пов'язати історію краю з «тисячолітньою історією» радянської держави, автор розпочинав історичний нарис з періоду боротьби скіфів, яких вважав предками слов'ян, з Дарієм I. Цікаво, що в описі скіфсько-перської війни та інших подій автор намагався проводити паралелі з радянсько-німецькою війною. Наведемо, як приклад, уривок зі статті про початок скіфсько-перської війни: «Вторгнення Дарія було неочікуваним для скіфів... Залишаючи придунайські кочовища, скіфи засипали колодці, підпалювали степ. Вони уходили, нічого не залишаючи ворогу. Далекі на схід уходили вози з жінками та дітьми, переганялися скіфські стада. Змучене перське військо мріяло про завершення походу... У виснажливій для персів скіфській (партизанській) війні скіфи домоглися блискучих успіхів» (Полосін, 1945, 12 серпня: 3). Вслід за боротьбою скіфів проти Дарія I, в статті розповідалося про спорудження Траянова валу як «слід агресії римських рабовласників», що мав стримувати слов'ян. Описуючи слов'янську історію, автор акцентував увагу на постійних знущаннях з боку кочівників. Наступна паралель з радянсько-німецькою війною проходила ним при висвітленні завоювання території

* Полосін Іван Іванович – радянський історик, з 1940 р. працював у Московському державному педагогічному університеті, спеціаліст в галузі російської історії, історії землеволодіння і селянства, історії зовнішніх відносин XVI ст. Був одним із учених, репресованих за сфабрикованою в 1929-1931 рр. «Академічною справою», ув'язнений в 1930-1933 рр., до смерті в 1956 р. знаходився під постійною загрозою арешту.

аварами, які, спахуючи пашню, «запрягали в соху слов'янських жінок». Це пояснювалось автором як технічна необхідність, проте німецькі нацисти, на його думку, повторили аварський прийом в 1942–1943 рр. з метою свідомого знущання над радянськими людьми.

Особлива увага приділялася становищу території у складі Київської Русі, яке зображувалося в контексті міфу «колиски братніх слов'янських народів». Згадував автор про перебування краю в складі Галицько-Волинського і Молдовського князівств, але наголос ставив саме на його завоюванні османами як черговому лиху для населення. При цьому він вказував, що бессарабське населення ще довго усвідомлювало свої корінні зв'язки з Київською Руссю, а російський та український народи «ні на хвилину не забували про своїх земляків». У цьому контексті описувалися походи запорожців проти турок, Прутський похід Петра I, російсько-турецька війна 1768–1774 рр., що мали на меті звільнення «давньоруських земель Бессарабії».

Штурму фортеці Ізмаїл 1790 р. було присвячено найбільшу частину статті, яка була опублікована в окремому випуску газети. Під час опису плану та ходу штурму автор возвеличував постать О. Суворова. Так само героїзувалися суворівські солдати – «диво-богатири» – під натиском яких пала Ізмаїльська фортеця. Невдоволення в автора викликали результати російсько-турецької війни 1787–1791 рр., за якими Ізмаїл залишався у складі Османської імперії. Приєднання ж Бессарабії за результатами Бухарестського мирного договору розглядалося як звільнення народів від турецького ярма та їх возз'єднання з «рідним українським народом». Водночас передача Ізмаїльщини за умовами Паризького трактату 1856 р. до Молдавського князівства, а згодом до Румунського князівства, позначалася як чергове лихो. «Що могла дати відстала боярська феодална Румунія нещасному народу Бессарабії?», – запитував автор (Полосін, 1945, 24 серпня: 3). Хоча й після повернення території до Російської імперії в 1878 р. важке становище селянства, на його думку, не змінилося.

Остання частина статті вийшла в день річниці святкування звільнення Ізмаїла й стосувалася бессарабського питання в ХХ ст. Зазначаючи про невизнання СРСР рішення про приєднання Бессарабії до Румунії, І. Полосін зобразив перебування краю під румунською владою як жадливий період, що супроводжувався постійними повстаннями та їх жорстокими придушеннями. Автор розповідав про звірства румунської влади, описуючи придушення Хотинського та Татарбунарського повстань. Зрозуміло, що така риторика мала на меті виправдати входження радянських військ 28 червня 1940 р., які «звільнили Бессарабію від румунської окупації» (Полосін, 1945, 26 серпня: 4). Завершував свою статтю автор з впевненістю, що після звільнення краю в 1944 р. назавжди завершилися страждання бессарабського народу.

Отже, нова концепція історичного розвитку Ізмаїльської області розглядалася через призму безкінечних страждань народу, що тривали тисячоліття та завершилися з визволенням радянською армією. При цьому історія краю системно вписувалася в історію СРСР, спочатку як «давня руська земля», що входила до Київської Русі, а потім як частина Російської імперії, яку постійно намагалися відірвати від «історичної Батьківщини». Символом звільнення від поневолювачів у цей період став штурм фортеці Ізмаїл, який відіграв у цій концепції центральне місце. Фактично, ця стаття стала в повоєнні роки основним орієнтиром для подальшого вивчення історії краю. Як вказувалося в передовій статті газети «Изучайте свой край» від 22 вересня 1945 р., стаття І. Полосіна «...може слугувати прекрасним початком для кожного, хто всерйоз візьметься за вивчення історії Ізмаїльщини» (Придунайская правда, 1945, 22 вересня: 1).

Річниці звільнення Ізмаїлу було присвячено багато інших публікацій, проте найважливіше пропагандистське значення мав лист працівників Ізмаїльської області Й. Сталіну, в якому висловлювалися слова «гарячої любові та сердечної подяки» вождю. У листі повторювалися міфологеми одвічної боротьби народу «давньої руської землі», а також міцних зв'язків з історичною Батьківщиною. Ізмаїл визначався як «...жива пам'ятка

славної перемоги російських військ та їх геніального полководця – батька «диво-богатирів» Олександра Васильовича Суворова» (Придунайская правда, 1945, 26 серпня: 1).

Утвердження нового міфу вимагало змін у символічному просторі. Передусім існувала потреба у спорудженні монументу, який мав стати основним символом нової епохи в історії міста та водночас ритуальним місцем для нагадування «російської бойової слави». Не даремно відкриття пам'ятника О. Суворову було призначене саме на річницю визволення Ізмаїлу від нацистських загарбників. Ця подія знайшла яскраве відображення в регіональній пресі. У статті від 24 серпня повідомлялося, що для монтажу пам'ятника було виділено 8 днів, а вглиб монументу була спущена меморіальна дошка з білого мармуру зі словами подяки «великому предкові від достойних потомків» (Придунайская правда, 1945, 24 серпня: 4). Висвітлюючи святкування 26 серпня, в газеті з пафосом описувалися урочистості під час відкриття пам'ятника, зазначаючи, що «...Радянська влада, виконуючи заповітну мрію громадян Ізмаїлу, встановила цей пам'ятник генералісимуму герою, що вписав ім'я міста в славні сторінки історії російської» (Придунайская правда, 1945, 29 серпня: 3). Під час свого виступу адмірал Холостяков говорив про «подвиги славних потомків Суворова – про воїнів Червоної Армії», яких також називав «диво-богатирами». Подальші виступи продовжували асоціювати взяття фортеці Ізмаїл у 1790 р. та звільнення Ізмаїлу в 1944 р. як два великих подвиги російської/радянської армії. Крім пам'ятника О. Суворову символічний простір міста про пам'ять штурму фортеці Ізмаїл доповнили назви проспекту Суворова та вулиці Кутузова.

Наступним важливим дійством, яке сприяло закріпленню в свідомості населення міфу про «велич російської зброї», стало святкування 155-річчя штурму фортеці Ізмаїл. 22-23 грудня 1945 р. в місті відбулися різноманітні заходи: збори трудящих з докладом на тему «155 річниця взяття фортеці Ізмаїл російськими військами під командуванням полководця Суворова», лекція про штурм Ізмаїлу в Будинку флоту та демонстрація кінофільму «О. В. Суворов». У газеті «Придунайская правда» вийшла низка публікацій, в яких у відповідному для радянської пропаганди стилі звеличувалася роль події та проводилися паралелі зі звільненням краю радянськими військами в 1944 р.

Яскравим прикладом радянської міфотворчості є передова стаття «Бессмертная слава русского оружия», яка була опублікована 22 грудня 1945 р. Властиві для радянської «новомови» ідеологічні забарвлення, зокрема «нестримний натиск суворовських диво-богатирів», «палкі патріоти землі руської», «відважні сини російського народу», «залізна воля до перемоги», «героїчна Червона Армія» тощо, мали на меті підсилити емоційне сприйняття події читачами та нав'язати основну ідею, яка містила дві головні тези. Перша з них про те, що штурм фортеці Ізмаїл – це одна з найвеличніших перемог російської армії, яка є найбільш знаковою подією в дорадянській історії краю та яка водночас є частиною «величної військової історії» Росії, а відповідно й Радянського Союзу. Таким чином, історія краю не лише включалася до загальнорадянської історії, а й отримувала виключне значення у «святій пам'яті народу». Ось як уміло радянська пропаганда вписувала цю подію до великих перемог Росії, до цього ж привласнюючи українську історію: «З покоління в покоління буде свято зберігатися пам'ять про Невську битву та льодове побоїще, про битви під Жовтими водами й на Куликовому полі, про штурм Ізмаїлу та розгром шведів під Полтавою, про Бородинську битву та Севастопольську оборону. Назавжди збереже народна пам'ять імена великих полководців, палких патріотів землі руської: Олександра Невського, Дмитра Донського, Кузьми Мініна та Дмитра Пожарського, Богдана Хмельницького, Олександра Суворова, Михайла Кутузова» (Придунайская правда, 1945, 22 грудня: 1). Такий символ гордості сприяв кращій ідентифікації населення з новою державою та виступав важливим інструментом патріотичного виховання.

Друга теза цього міфу полягала в існуванні безпосереднього зв'язку між

**Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного
університету. Серія: Історичні науки. Випуск 52.**

суворівською й радянською арміями (як би це ірраціональним не виглядало), яка вважалася «достойним спадкоємцем славних традицій російської зброї» та якою так само «геніально» керував Й. Сталін під час перемоги над «фашистськими загарбниками». Така маніпуляція була звичайним явищем у радянській ідеології, наприклад, при висвітленні оборони Севастополя в 1854–1855 рр. або інших військових битв. Її мета була у звеличуванні подвигів радянської армії та її головнокомандувача, демонстрації історичної місії радянських військ у звільненні народів або обороні проти страшного ворога, а також їхньої «могутності та нездоланної сили». Відмітимо, що в цьому ж номері газети були опубліковані ще дві статті («Беспримёрный штурм» та «Александр Суворов») під загальним заголовком «1790–1945. День славы русского оружия», який візуально підкреслював цей зв'язок.

Важливим компонентом міфотворчості була концепція страждань «споконвічно російських земель» за межами країни (будь то Київська Русь, або Російська імперія, або Радянський Союз), яка ще більше зміцнювала зв'язок населення з державою, формувала віру в справедливість возз'єднання з «історичною батьківщиною» та надію на подальше світле майбутнє. Ця міфологема в повній мірі була використана в статті І. Полосіна та знайшла відображення в наступних публікаціях.

В умовах формування нового міфу особливого значення набула сама особистість О. Суворова. Варто зазначити, що глорифікація полководця в радянській ідеології розпочалася в роки Другої світової війни (заснування Ордена Суворова в 1942 р., утворення Суворівських училищ в 1943 р. тощо) та продовжилася в повоєнний період. Особливе символічне значення мало присвоєння звання «генералісимус» Й. Сталіну в червні 1945 р., що зближувало його із військовими досягненнями російського полководця. Поряд з іншими російськими полководцями, образ О. Суворова звеличувався в історичній науці та мистецтві. При цьому свідомо замовчувалися його участь у придушенні Коліївщини 1768–1769 рр., керівництво насильницькою депортацією греків і вірменів з Кримського півострова в 1778 р., придушення польського повстання 1794 р. та інші каральні акції воєначальника. Оспівування військових талантів та особистісних якостей О. Суворова здійснювалося й у регіональній періодиці. При цьому зауважувалося, що суворівські військові якості «...у дні Великої Вітчизняної війни проти німецько-фашистських загарбників ... зі всією силою проявились у масовому масштабі» (Ефимович, 1945, 22 грудня: 3).

Місцем збереження та поширення історичної пам'яті про особистість та подвиги О. Суворова став Ізмаїльський музей О. В. Суворова, відкритий теж у символічну дату – в день святкування 30-ї річниці Жовтневої революції 7 листопада 1947 р. У газеті «Придунайская правда» повідомлялося про підготовку до створення суворівського музею, в якій узяли участь найбільші музеї Радянського Союзу, а також відомі вчені, митці, письменники, актори та скульптори з метою «створення в Ізмаїлі музею бойової слави та величі російського народу» (Грусланов, 1946, 8 серпня: 2). З листопада 1947 по липень 1948 рр. музей відвідали понад 18 тисяч осіб. Експозиція музею завершувалася стендом «Суворов у наші дні» зі словами М. Калініна про те, що «радянський патріотизм став прямим спадком творчих справ пращурів...» (Марцуль, 1948, 6 липня: 3). На сторінках періодики час від часу з'являлися публікації, пов'язані з особистістю О. Суворова. Вони, як правило, були присвячені роковинам смерті полководця та мали на меті ще раз нагадати населенню про життєвий шлях, видатні досягнення та якості головного персонажу історії краю. Автори статей, якими були й співробітники музею, продовжували проводити зв'язок між героїзмом суворівських військ і радянською армією, поширювати міф про територію Ізмаїльської області як споконвічну російську землю.

У 1950 р. у Радянському Союзі відзначалися 150-ті роковини зі дня смерті О. Суворова, що пройшли з великим розмахом по країні. Рішенням Ізмаїльського обкому КП(б)У від 4 квітня 1950 р. було затверджено план заходів щодо відзначення цієї дати.

Scientific Bulletin of the Izmail State University of Humanities.
Section Historical Sciences. Issue 52

Серед них: проведення урочистих ювілейних зібрань виконкомів обласної, міських і районних рад депутатів, партійних та громадських організацій; організація святкових концертів; проведення серед населення лекцій, бесід і докладів про життя та діяльність О. Суворова; випуск стінних газет у колгоспах, підприємствах та установах; організація тематичних виставок у бібліотеках; проведення святкових ранків у всіх закладах середньої та дошкільної освіти; організація недільників щодо благоустрою території тощо. Крім того, були виготовлені меморіальні дошки для встановлення на місцях перебування О. Суворова під час підготовки та проведення штурму фортеці Ізмаїл. З нагоди відзначення роковин Обласний Будинок народної творчості підготував п'єсу «Штурм Ізмаїлу», що була написана місцевим поетом з Білгород-Дністровського, а Ізмаїльським комітетом радіоінформації було випущено в ефір цикл радіопередач. Значну роботу провів Ізмаїльський музей О. В. Суворова, який випустив 3 000 примірників звернення до трудящих про взяття участі в підготовці до свята й передачі експонатів музею, організував пересувну фотовиставку, підготував статті та текст лекції для агітаційних бригад, організував кінозйомку для демонстрації в кінотеатрах України, а з січня по травень 1950 р. його співробітниками було проведено 452 екскурсії, які відвідали понад 21 тис. осіб (ДАОО, ф. П-4980, оп. 2, спр. 377: 22-37).

Відповідно до плану заходів у газеті «Придунайская правда» було опубліковано цикл тематичних статей. Напередодні відзначення роковин, 14 та 15 травня 1950 р., вийшли статті про військове мистецтво О. Суворова та штурм фортеці Ізмаїл, підготовку до святкування в регіоні, а також присвячені опису Історичного музею О. В. Суворова. Цікаво, що поряд з матеріалом про О. Суворова розміщувалася стаття про образ Й. Сталіна, натякаючи на стратегічних і військових спільних рисах з російським генералісимумом. Випуск газети за 18 травня 1950 р. – день вшанування 150-х роковин смерті О. Суворова – майже повністю було присвячено постаті полководця. У передовій статті «Гениальный сын русского народа», крім глорифікації О. Суворова, образ якого надихав радянських воїнів під час битв з нацистською Німеччиною, значна увага акцентувалася саме на сталінських досягненнях у регіоні та завершувалася подякою більшовицькій партії та вождю (Придунайская правда, 1950, 18 травня: 1). Стаття із заголовком «Город славы русского оружия» свідчить, що відповідний вираз вже є офіційним девізом соціалістичного Ізмаїлу. В ній подавалися основні тези бесіди з секретарем Ізмаїльського обкому КП(б)У О. Федоровим, в яких розкривається концепт радянського міфу про Ізмаїл:

– героїчне минуле, яке передусім пов'язане зі штурмом фортеці Ізмаїл та яке є частиною загальнорадянської історії («військова історія ніколи не забуде славної ізмаїльської епопеї»);

– успадкування радянською армією найкращих традицій та якостей від О. Суворова та його воїнів, що зіграло важливу роль у перемозі над нацистською Німеччиною («світлий образ О. В. Суворова осіяв воїнів Радянської армії в дні Великої Вітчизняної війни»);

– важливе символічне значення О. Суворова в житті радянської Ізмаїльщини («полководець Суворов живе в серцях радянських людей, як палкий патріот, що не знав поразок у битвах за свободу й незалежність Вітчизни»);

– дорадянська відсталість регіону, провідна роль комуністичної партії та особисто Й. Сталіна в розбудові регіону («від старої Ізмаїльщини не залишається й сліду», «соціалістична Ізмаїльщина... оточена повсякденною батьківською турботою партії, уряду, особисто товариша Сталіна, неухильно зростає та процвітає...»);

– значний внесок російського народу в розвиток краю («народи нашої Батьківщини та, передусім, російський народ здійснює неоціниму братську допомогу працівникам Ізмаїльщини...») (Придунайская правда, 1950, 18 травня: 2).

У грудні 1950 р. відбулося святкування ще одного ювілею – 160-річчя від дня

штурму фортеці Ізмаїл, проте воно не набуло такого широкого розмаху як роковини смерті О. Суворова. Тематична сторінка, що була присвячена події, мала назву «Героическое прошлое русского народа вдохновляет нас на подвиги в труде». Отже, крім зв'язку між історією Ізмаїлу як «міста російської бойової слави» та подвигами радянської армії у Другій світовій війні, наголошувалося вже на провідній ролі Й. Сталіна й комуністичної партії в економічному та культурному розвитку регіону в повоєнні роки (Фецина, 1950, 22 грудня: 3). Ця нова міфологема виглядає найбільш цинічною, враховуючи голодомор 1946–1947 рр., знищення церков та депортації населення.

Висновки. Міф про Ізмаїл як «місто російської бойової слави», що й сьогодні продовжує зберігатися у свідомості населення регіону, з'явився в повоєнні роки в умовах ідеологізації населення радянською владою. Тоталітарна міфотворчість мала на меті легітимізувати владу в регіоні, показати спадкоємність і безперервний зв'язок з героїчним минулим, головною подією якого представлявся штурм фортеці Ізмаїл у 1790 р. Русоцентричний етатизм, який після Другої світової війни лише посилювався в радянській ідеології, сприяв поширенню серед населення Ізмаїльської області російських гранд-наративів і насадженню міфів та стереотипів про визначну роль російського народу в історії краю, зокрема його видатного полководця О. Суворова. Розпочавшись у роки Другої світової війни, глорифікація образу О. Суворова та його воєнних подвигів продовжилася в повоєнні часи й була взята за основу при формуванні символічного простору та історичної пам'яті населення регіону. Поєднуючи імперські міфи про штурм фортеці Ізмаїл з радянськими міфами про «дружбу народів», російський месіанізм у Другій світовій війні, історичну справедливість возз'єднання територій, роль вождя й партії у звільненні «багатостраждального народу краю» та стрімкому розвитку регіону, пропагандистська машина за допомогою різних інструментів здійснювала цілеспрямоване конструювання радянської ідентичності в мешканців новоприєднаної території. Разом з цим міфом населенню нав'язувалися інші міфологеми, дослідження та розвінчання яких залишається доволі перспективним.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

- Бессмертная слава русского оружия. *Придунайская правда*. 22 грудня, 1. 1945.
- Бранденбергер, Д. Национал-большевизм. Сталинская массовая культура и формирование русского национального сознания (1931–1956). Пер. с англ. Н. Алешиной и Л. Высоцкого. СПб.: Академический проект, Издательство ДНК, 2009.
- Геллер М. Машина и винтики. История формирования советского человека. Лондон: Overseas Publications Interchange Ltd, 1985.
- Гениальный сын русского народа. *Придунайская правда*. 18 травня, 1. 1950.
- Город славы русского оружия. *Придунайская правда*. 18 травня, 2. 1950.
- Грусланов В. Создадим в Измаиле Суворовский музей. *Придунайская правда*. 8 серпня, 2. 1946.
- Даниленко В. Ідеологічні засади «возз'єднання» України з Росією. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 6: Історичні науки: До 170-річного ювілею*. Київ: НПУ. Вип. 1. 2004. С. 332-340.
- Державний архів Одеської області (далі – ДАОО). Ф. П-4980. Оп. 2. Спр. 377. 65 арк.
- Довіна М. І. Семіосфера тоталітарного міфу. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. Кн. 1. 2013. С. 313-317.
- Дыркова Л. С. Русское мессианство в контексте идеологии тоталитарного советского государства (30–40 годы XX столетия). *Тоталитаризм и тоталитарное сознание*. Вып. 8. 2010. С. 18-25.
- Ефимович Е. Беспримерный штурм. *Придунайская правда*. 22 грудня, 3. 1945.

Scientific Bulletin of the Izmil State University of Humanities.
Section Historical Sciences. Issue 52

Зашкільняк Л. Радянські історичні міфи в сучасній українській історіографії: «старє вино в нових міхах». *Світло й тіні українського радянського історіописання: Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, Україна, 22–23 травня 2013 р.)*. К.: Інститут історії України НАН України, 2015. С. 17-30.

Изучайте свой край. *Придунайская правда*. 22 вересня, 1. 1945.

Льїн, О. І. Шкільна освіта як засіб ідеологічного впливу на міське населення Ізмаїльської області УРСР (1944-1954 pp.). *Zaporizhzhia Historical Review*. 1(53). 2019. С. 170-176. URL: <https://istznu.org/index.php/journal/article/view/124>

Марцуль Е. По залам Измаильского Суворовского музея. *Придунайская правда*. 6 липня, 3. 1948.

На строительстве памятника Суворову. *Придунайская правда*. 24 серпня, 4. 1945.

Немчинов І. (2017). Радянський «міф заснування»: зміна віх у 1930-х роках. *Sententiae*, 36(1). 2017. С. 83-92. <https://doi.org/10.22240/sent36.01.083>

Письмо трудящихся Измаильской области Украинской ССР Великому вождю народов, Генералиссимусу Советского Союза товарищу Сталину. *Придунайская правда*. 26 серпня, 1-2. 1945.

Полосин И. Измаил (история области и города). *Придунайская правда*. 12 серпня, 3; 14 серпня, 3; 21 серпня, 3; 24 серпня, 3; 26 серпня, 4. 1945.

Стругов М. В. (2019). Генезис, развитие и функции руссоцентризма в советской идеологии. *Контекст и рефлексия: философия о мире и человеке*. 8 (2А). 2019. С. 194-208.

Торжество освобожденного народа. *Придунайская правда*. 29 серпня, 3-4. 1945.

Фецина О. На месте бывлых боев. *Придунайская правда*. 22 грудня, 3. 1950.

Церковна В. Регіональна преса як засіб формування радянської ідентичності у післявоєнні роки (за матеріалами газети «Придунайська правда»). *VII Дунайські наукові читання. Локальні ідентичності українського пограниччя: практики, взаємовпливи, шляхи інтеграції*. Ізмаїл: РВВ ІДГУ; «ІРБІС», 2021. С. 37-44.

REFERENCES

Bessmertnaya slava russkogo oruzhiya [Immortal glory of Russian weapons], (1945). *Pridunajskaya pravda* [Danube truth]. 22 grudnya, 1. [in Russian].

Brandenberger, D. (2009). *Nacional-bol'shevizm. Stalinskaya massovaya kul'tura i formirovanie russkogo nacional'nogo soznaniya (1931–1956)* [National-Bolshevism. Stalinist Mass Culture and the Formation of Modern Russian National Identity, 1931–1956]. Per. s angl. N. Aleshinoy i L. Vysockogo. SPb.: Akademicheskij proekt, Izdatel'stvo DNK. [in Russian].

Danylenko, V. (2004). Ideolohichni zasady «vozz'iednannia» Ukrainy z Rosiieiu [Ideological principles of «reunification» of Ukraine with Russia]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Serii 6: Istorychni nauky : Do 170-richnoho yuvileiu* [Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov. Series 6: Historical Sciences: To the 170th anniversary]. Kyiv: NPU. Vyp. 1, 332-340. [in Ukrainian].

Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti (*dali – DAOO*). F. P-4980. Op. 2, Spr. 377. 65 ark.

Dovina, M. I. (2013). Semiosfera totalitarnoho mifu [The semiosphere of totalitarian myth]. *Naukovi zapysky. Serii «Filolohichni nauky* [Scientific notes. Philological Sciences Series]. Nizhyn: NDU im. M. Hoholia. Kn. 1, 313-317. [in Ukrainian],

Dyrkova, L. S. (2010). Russkoe messianstvo v kontekste ideologii totalitarnogo sovetskogo gosudarstva (30–40 gody XX stoletiya) [Russian messianism in the context of the ideology of

the totalitarian Soviet state (30-40 years of the twentieth century)]. *Totalitarizm i totalitarnoe soznanie* [Totalitarianism and totalitarian consciousness]. Vyp. 8, 18-25. [in Russian].

Efimovich, E. (1945). Besprimernyj shturm [Unparalleled assault]. *Pridunajskaya pravda* [Danube truth]. 22 grudnya, 3. [in Russian].

Fecina, O. (1950) Na meste bylyx boev [At the site of past battles]. *Pridunajskaya pravda* [Danube truth]. 22 grudnya, 3. [in Russian].

Geller, M. (1985). *Mashina i vintiki. Istoriya formirovaniya sovetskogo cheloveka* [A Gog and the Wheel. The Development of Homo Sovieticus]. London: Overseas Publications Interchange Ltd. [in Russian].

Genial'nyj syn russkogo naroda [The genius son of the Russian people], (1950). *Pridunajskaya pravda* [Danube truth]. 18 travnya, 1. [in Russian].

Gorod slavy russkogo oruzhiya [City of glory for Russian weapons], (1950). *Pridunajskaya pravda* [Danube truth]. 18 travnya, 2. [in Russian].

Gruslanov, V. (1946). Sozdam v Izmaile Suvorovskij muzej [Create a Suvorov Museum in Izmail]. *Pridunajskaya pravda* [Danube truth]. 8 serpnja, 2. [in Russian].

Ilin, O. I. (2019). Shkilna osvita yak zasib ideolohichnoho vplyvu na miske naselennia Izmail'skoi oblasti URSR (1944-1954 rr.). [School Education as a Method of Ideological Influence on the Urban Population of the Izmail Region of the UkrSSR (1944-1954)]. *Zaporizhzhia Historical Review*, 1(53), 170-176. Retrieved from <https://istznu.org/index.php/journal/article/view/124>. [in Ukrainian].

Izuchajte svoj kraj [Explore our land], (1945). *Pridunajskaya pravda* [Danube truth]. 22 veresnya, 1. [in Russian].

Marcul', E. (1948). Po zalam Izmail'skogo Suvorovskogo muzeya [Through the halls of the Izmail Suvorov Museum]. *Pridunajskaya pravda* [Danube truth]. 6 lipnya, 3. [in Russian].

Na stroitel'stve pamyatnika Suvorovu [On the construction of a monument to Suvorov], (1945). *Pridunajskaya pravda* [Danube truth]. 24 serpnja, 4. [in Russian].

Nemchynov, I. (2017). Radianskyi «mif zasnuvannia»: zmina vikh u 1930-kh rokakh [Soviet «Founding Myth»: change of milestones in the 1930's]. *Sententiae*, 36(1), 83–92. <https://doi.org/10.22240/sent36.01.083>. [in Ukrainian].

Pis'mo trudyashhixsya Izmail'skoj oblasti Ukrainskoj SSR Velikomu vozhdyyu narodov, Generalissimusu Sovetskogo Soyuza tovarishhu Stalinu [Letter from the workers of the Izmail region of the Ukrainian SSR to the Great Leader of the Nations, Generalissimo of the Soviet Union, Comrade Stalin], (1945). *Pridunajskaya pravda* [Danube truth]. 26 serpnja, 1-2. [in Russian].

Polosin, I. (1945). Izmail (istoriya oblasti i goroda) [Izmail (history of the region and the city)]. *Pridunajskaya pravda* [Danube truth]. 12 serpnja, 3; 14 serpnja, 3; 21 serpnja, 3; 24 serpnja, 3; 26 serpnja, 4. [in Russian].

Strugov, M. V. (2019). Genezis, razvitiye i funktsii russotsentrizma v sovetskoy ideologii [Genesis, evolution and functions of russocentrism in the Soviet ideology]. *Kontekst i refleksiya: filosofiya o mire i cheloveke* [Context and Reflection: Philosophy of the World and Human Being], 8 (2A), 194-208. [in Russian].

Torzhestvo osvobozhdennoho naroda [Triumph of the Liberated People], (1945). *Pridunajskaya pravda* [Danube truth]. 29 serpnja, 3-4. [in Russian].

Tserkovna, V. (2021). Rehionalna presa yak zasib formuvannia radianskoi identychnosti u pisliavoienni roky (za materialamy hazety «Prydunajska pravda») [Regional press as a method of forming soviet identity during the postwar years (on the materials of the newspaper

«Pridunayska Pravda»)]. *VII Dunaiski naukovi chytannia. Lokalni identychnosti ukrainskoho pohranychchia: praktyky, vzaiemovplyvy, shliakhy intehratsii* [VII Danube Science Reading. Local identities of the Ukrainian border guard: practices, relationships, integration paths]. Izmil: RVV IDHU; «IRBIS», 37-44. [in Ukrainian].

Zashkilniak, L. (2015). *Radianski istorychni myfy v suchasni ukrainskii istoriohrafii: «stare vyno v novykh mikhakh»* [Soviet historical myths in modern Ukrainian historiography: «old wine in new bottles»]. *Svitlo y tini ukrainskoho radianskoho istoriopysannia: Materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii (Kyiv, Ukraina, 22–23 travnia 2013 r.)* [Light and Shadows of Ukrainian Soviet Historiography: Proceedings of an International Scientific Conference (Kyiv, Ukraine, May 22-23, 2013)]. K.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 17-30. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Розглянуто процес і методи насадження радянських міфів серед населення Ізмаїльської області УРСР у післявоєнний період, зокрема створення міфу про Ізмаїл як «місто російської бойової слави». Актуальність цієї проблеми визначається необхідністю виявлення історичного підґрунтя радянських міфологем, що й досі зберігаються в колективній свідомості населення регіону, та їх розвінчання. У дослідженні здійснено аналіз публікацій у регіональній періодичній пресі, зокрема в обласній газеті «Придунайская правда», що була одним з головних інструментів насадження радянської ідеології та засобів поширення радянських міфів. Автор прийшов до висновку, що формування міфу про Ізмаїл як «міста російської бойової слави» було безпосереднім результатом розвитку русоцентричного етатизму в радянській ідеології, яка в рамках концепції «дружби народів» намагалася звеличувати роль російського народу як «першого серед рівних». Розкрито структуру цього міфу, який поєднував імперські міфологеми про штурм фортеці Ізмаїл з радянськими міфами про спадкоємність радянською армією російських воєнних традицій, месіанську роль російського народу, історичну справедливість приєднання території Бессарабії та багатостраждальність її народу від чужоземного ярма. Доведено, що важливою складовою міфу стала глорифікація полководця О. Суворова та його воєнних подвигів, а образ генералісимуса став відігравати центральне місце в символічному просторі міста та історичній пам'яті населення. Автор охарактеризував основні методи насадження міфів в регіоні, притаманні для радянської пропаганди, зокрема формування нової концепції історичного розвитку міста й області, відкриття культових споруд і закладів, що мали зберігати та поширювати пам'ять про міф, відзначення річниць нових символічних дат, постійне використання міфологем у засобах масової інформації тощо. Перспективу подальшого дослідження становить вивчення інших історичних джерел для більш цілісного розуміння особливостей радянської міфотворчості в регіоні.

Ключові слова: радянський міф, ідеологія, Ізмаїльська область, повоєнний період, періодична преса.